

Pod redakcją
Marka Kalbarczyka

Przeszłość dla przyszłości

Tom III
Całość w 4 tomach

Wydawnictwo Trzecie Oko
Fundacji
Szansa dla Niewidomych

Warszawa 2022

ISBN: 978-83-63028-64-0

Wydawnictwo Trzecie Oko

Modlińska 246 C

03-152 Warszawa

Tel: +48 22 51 010 99

e-mail: redakcja@

wydawnictwotrzecieoko.pl

www.wydawnictwotrzecieoko.pl

**Fundacja Szansa – Jesteśmy
Razem**

(Fundacja Szansa dla
Niewidomych)

www.szansadlaniewidomych.org

Druk i oprawa

Altix Sp. z o. o.

Dofinansowano ze środków
Muzeum Historii Polski w
Warszawie w ramach programu
„Patriotyzm Jutra”.

Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia NMP w Białymstoku

Zespół Bazyliki Archikatedralnej Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Białymstoku składa się z kościoła farnego z okresu późnego renesansu i katedry z początku XX w. zbudowanej w stylu neogotyckim.

Biały kościółek farny jest najstarszą murowaną budowlą w Białymstoku. Powstał w latach 1617-1626 w miejscu istniejących tu wcześniej kościołów drewnianych. Wówczas świątynia miała charakter późnogotycki z elementami renesansu. W 1751 r. ściany kościoła zostały pokryte malowidłami (polichromią). Do wnętrza prowadzą masywne, okute drzwi, osadzone w ozdobnym barokowym portalu.

Ołtarz główny jest wykonany z drzewa i pokryty białą polichromią ze złoceniami. Nad nim wisi obraz Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Powyżej znajduje się oko Opatrzności Bożej. Mensa – płyta stanowiąca blat ołtarza – jest bogato zdobiona rokokowymi rzeźbami. Po obu stronach ołtarza głównego znajdują się rzeźby św. Piotra i Pawła z 1751 r.

Na ścianie kościoła wisi Epitafium Izabeli Branickiej (epitafium to napis upamiętniający zmarłego) w postaci haftowanej tkaniny w pięknej ramie z 1811 r. Powyżej umieszczono alabastrowy wazon, zawierający pamiątki drogie sercu Izabeli. Kościół posiada późnobarokowe organy z 1753 r.

Liczne nagrobki rodzinne oraz urna z sercem Jana

Klemensa Branickiego świadczą o tym, że kościół stanowił mauzoleum rodzinne rodu Gryfitów – Branickich.

W czerwcu organizowane są niedzielne koncerty organowe pod nazwą „Muzyka w Starym Kościele”.

Kościół z początku XVII w. jest budowlą trzynawową z jednonawowym transeptem, rozplanowaną na motywie krzyża łacińskiego. Korpus główny jest podzielony na cztery przęsła poprzeczne. Pięciobocznie zamknięte prezbiterium ma szerokość nawy głównej. Po jego obu stronach znajdują się, zbudowane na planie kwadratu, kaplica i zakrystia. Zostały one przedłużone poprzecznie w stosunku do osi głównej kościoła i zamknięte trójbocznymi apsydami. Na osi naw bocznych

umieszczone są wieże, a w ich przyziemiu – przedsionek wejściowy. Przedsionki wejściowe znajdują się również na styku naw bocznych i transeptu.

Kościół św. Rocha w Białymstoku

Na wzgórzu św. Rocha, na miejscu niewielkiej, murowanej kaplicy z połowy XVIII w. w roku 1927 rozpoczęła się budowa kościoła. Miał pełnić funkcję pomnika wdzięczności Bogu za odzyskanie niepodległości i za ochronę Ojczyzny przed Armią Czerwoną w 1920 r. Może właśnie dlatego podczas II wojny światowej kościół, jako jeden z nielicznych w Polsce obiektów, nie uległ zniszczeniu. Budowę zakończono w 1945 r.

Kościół zbudowano w stylu modernistyczno-ekspresjonistycznym, na planie ośmioboku. Całość wygląda jak trzy stopniowo narastające bryły. Pierwsza tworzy zasadniczy plan świątyni, druga i

trzecia stanowią ośmioboczne parawanowe attyki. Świątynia góruje nad miastem ze wzgórza Świętego Rocha wraz z rzeźbą Chrystusa Dobrego Pasterza znajdującego się na galerii dziedzińca. Kościół jest otoczony białym murem z czterema narożnymi wieżyczkami, przypominającymi baszty. To nawiązanie do typowej kresowej architektury obronnej. Znaczącym elementem kościoła jest strzelista, ażurowa wieża. Wnętrze przykryte jest szklaną kopułą z witrażami. Kryształowe motywy są ozdobą ścian i sklepień. Na terenie kościoła znajduje się plebania, sala teatralna Akcji Katolickiej, biblioteka parafialna, klasztor Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny i sale katechetyczne.

Kościół jest zbudowany z żelazobetonu i cegły, otynkowany, na rzucie ośmiobocznym. Dominującym elementem świątyni jest 78-metrowa, strzelista wieża, czworoboczna w niższej kondygnacji, wyżej w formie walca ujętego ośmioboczną, ażurową kompozycją o motywie monumentalnych otworów zamkniętych półkoliście, z krzyżem. Powyżej widzimy węższą, ośmioboczną wieżę zdobioną motywem kryształowym, zwieńczoną ostrosłupowym dachem, na którym znajduje się złocista korona i figura Matki Bożej Niepokalanej. Okna są wąskie, zamknięte trójbocznie, zwieńczone ostrołukowym motywem kryształowym. Drzwi są dwuskrzydłowe, też z motywem kryształowym.

Kościół otoczony jest białym murem. Na dole ryciny

widzimy właśnie ten mur. Po lewej jego stronie znajduje się brama, a nad nią figura Chrystusa. Na środku wznoszą się kolejne kondygnacje – coraz wyższe i węższe.

Cerkiew pw. Świętego Ducha w Białymstoku

To największa i jedna z najpiękniejszych cerkwi w Polsce. Znajduje się przy ulicy Antoniuk Fabryczny 13. Zaprojektował ją Jan Kabac w latach 80. XX w.

Budynek przypomina chmurę ognistych, zstępujących z nieba płomieni. Kształt świątyni jest bezpośrednim nawiązaniem do Zesłania Świętego Ducha. Ognisto-żółty budynek wieńczy 5 czarnych kopuł, z których największa symbolizuje Jezusa Chrystusa, a 4 mniejsze Ewangelistów. Na każdej kopule umieszczony jest krzyż prawosławny na chwałę Jezusowi Chrystusowi. Budynek ma wysokość 60 m, jego główna kopuła 23 m, a znajdujący się na niej krzyż o wadze

800 kg – 7,5 m. Cerkiew jest dwupoziomowa, na dole odprawiane są nabożeństwa. W górnej części znajdują się przepiękne freski, czyli malowidła ściennie, zgodne z kanonami sztuki późnego Bizancjum. Freski przedstawiają Jezusa Chrystusa i świętych z Nowego i Starego Testamentu. Na sklepieniu kopuły znajduje się imponujący fresk przedstawiający Trójcę Świętą. Pośrodku zawieszona jest gołębica – symbol Ducha Świętego, od której promienie odchodzą promienie. W cerkwi znajduje się największy w Polsce ikonostas, czyli ozdobna, pokryta ikonami ściana, oddzielająca ołtarz od strefy, w której przebywają wierni. Za ikonostasem znajdują się dwa ołtarze.

Na rycinie widzimy ściany i kopuły w kształcie języków

ognia. Na każdej kopule umieszczony jest krzyż prawosławny. Po prawej stronie znajduje się 70-metrowa dzwonnica, zbudowana na planie kwadratu o boku 12 m. Od wysokości 26 m na trzech poziomach znajduje się 10 dzwonów.

Cerkiew na Świętej Górze Grabarka

Na Świętą Górę Grabarkę od stuleci podążają prawosławni pielgrzymi. W 1710 r., kiedy epidemia cholery szalała na terenach Podlasia, pewien starzec miał objawienie, że ratunek można znaleźć na pobliskim wzgórzu. Wierni przynosili krzyże, modlili się i pili wodę ze źródelka. W kronice siemiatyckiej parafii napisano, że ratunek od choroby znalazło wówczas ok. 10 tys. ludzi. W podzięcie Bogu za cud zbudowano na tym miejscu drewnianą kapliczkę Przemienienia Pańskiego.

Cerkiew była przebudowywana, remontowana i upiększana do 1990 r., kiedy to doszczętnie spłonęła. Nowa, murowana cerkiew została

wyświęcona w 1998 r. Od setek lat ludzie przychodzą tu z prośbą i modlitwą o pomoc. Zostawiają swoje krzyże, pod którymi kryją się ich osobiste troski, smutki i radości. Najbardziej liczne pielgrzymki przybywają na Świętą Górę w święto Przemienienia Pańskiego (18/19 sierpnia), ale wierni, pielgrzymi i turyści docierają tu przez cały rok.

Nowa cerkiew Przemienienia Pańskiego została wyświęcona w 1998 r. Choć została odbudowana na wzór świątyni sprzed pożaru, to na życzenie parafian nie jest drewniana. Jej szkielet jest murowany i jedynie pokryty drewnem zarówno od zewnętrznej, jak i wewnętrznej strony. Nie znając jej historii można się nie zorientować, że nie jest to cerkiew

drewniana.

Na rycinie widoczne są drzwi wejściowe do cerkwi, nad nimi daszek. Na wysokości sufitu parteru jest jeden dach okalający budynek, a nad pierwszym piętrzem – drugi. Cerkiew zwieńczono prawosławnym krzyżem.

Murowana cerkiew założona jest na wydłużonym rzucie. Nakryto ją jednokalenicowym dachem krytym blachą o szerokim okapie. Złożona jest z prosto zamkniętego prezbiterium, dwudzielnej nawy i dwukondygnacyjnej kruchty mieszczącej na piętrze dzwonnice. Nawę zwieńczono wieloboczną sygnaturką z kopułą. Nad dzwonnice i daszkiem osłaniającym wejście ustawiono niewielkie kopułki na szyjach. Elewacje oszalowano poziomo, szczyty pionowo. Węgły obito deskami i ozdobiono rytymi

ornamentami. Otwory okienne i drzwiowe obwiedziono gładkimi opaskami.

Meczet tatarski w Kruszynianach

To najstarszy w Polsce muzułmański meczet drewniany. Pochodzi z XVIII w. Jest to unikalny zabytek – w granicach Rzeczypospolitej znajdują się tylko dwa tego typu obiekty.

Konstrukcja świątyni jest postawiona na planie prostokąta, na niskiej, kamiennej podmurówce. Z zewnątrz i wewnątrz meczet pokryty jest drewnianą boazerią pomalowaną na ciemnozielony kolor (zieleń to kolor islamu). Wnętrze – zgodnie z muzułmańskim układem – podzielone jest na część męską, gdzie znajduje się mihrab (wnęka wskazująca kierunek Mekki), minbar (stąd imam głosi kazania) oraz przestronny balkon dla młodzieży. Druga wydzielona

część przeznaczona jest dla kobiet. Całość zdobią napisy koraniczne i zdjęcia bądź obrazy meczetów.

Meczet został nakryty wysokim dachem trójspadowym, w kalenicy którego usytuowana jest niewielka, ośmioboczna wieżyczka nakryta blaszanym cebulastym hełmem, niewidoczna na rycinie. W jej zwieńczeniu na trzonie osadzono sierp księżyca. Fasada poprzedzona jest prostokątnym w rzucie przedsionkiem z wejściem do babińca, z oknami w ściankach bocznych i dwuskrzydłowymi drzwiami wejściowymi. Przedsionek zwieńczono odcinkowym szczytem i nakryto półokrągłym dachem. W górnej części fasada jest trójosiowa, zakończona trójkątnym szczytem ujętym po bokach czworobocznymi wieżami, które spełniają funkcje

minaretów. Wieże zwieńczono kopulastymi, ośmiobocznymi, spłaszczonymi hełmami, na których osadzono półksiężyce. Dach świątyni pokryty jest gontem, hełmy wież i przed-sionki – blachą.

Meczet w Bohonikach

Meczet w Bohonikach to jedna z dwóch świątyń muzułmańskich znajdujących się na Szlaku Tatarskim w województwie podlaskim.

To drewniany budynek z drugiej połowy XIX w. zbudowany na planie prostokąta, z niewielkim, również prostokątnym mihrabem (nisza wskazująca kierunek, w którym znajduje się Mekka) w elewacji południowej.

W dawnej Rzeczypospolitej nie było meczetów murowanych, ze względu na koszty, których małe gminy muzułmańskie nie mogły udźwignąć. Podobnie jak inne obiekty tego typu, powstałe na Litwie i Białorusi, meczet w Bohonikach jest budowlą o nieskomplikowanej bryle, jasnym układzie przestrzennym i bardzo

oszczędnym detalu.

We wnętrzu są trzy części: większa przeznaczona dla mężczyzn, mniejsza dla kobiet i wspólny przedsionek. W salach modlitw na podłogach leżą dywany. W meczecie nie zobaczymy żadnego wizerunku, na ścianach są jedynie wypisane w języku arabskim werse-ty z Koranu zwane muchiramami. Zakaz przedstawiania postaci ludzkich bądź zwierzęcych wykształcił nowy rodzaj zdobnictwa, zwany arabeską – jest to motyw winorośli pnącej. Funkcjonowanie meczetów w Bohonikach i Kruszynianach bez wątpienia należy wiązać z osadnictwem tatarskim za Jana III Sobieskiego, przywi-lejem królewskim wydanym w Grodnie dnia 12 marca 1679 r.

Rycina przedstawia jedną ze ścian budowli, z drzwiami

wejściowymi po prawej stronie, z dwoma oknami i dachem zwieńczonym sygnaturkowym minaretem.

Namiotowy dach pokryto gontem, tak jak dwuspadowe daszki nad mihrabem i gan-kiem. Sześcioboczna wieżyczka wraz z hełmem obita jest blachą miedzianą i zwieńczona szpicem z trzema kulami i półksiężycem. W wieżyczce umieszczono sześć okien sześciokwaterowych z ozdobnymi nadokiennikami z motywem półksiężyca. Na rycinie widoczne są trzy z nich.

Klasztor Dominikanów w Sejnach

Budowę klasztoru rozpoczęto około 1619 r. Prace budowlane i wykończeniowe trwały do schyłku XVII w.

Klasztor nosi cechy wczesnego, lokalnego baroku. Czworoboczna budowla z masywnych murów z wirydarzem (dziedzińcem) pośrodku i czterema narożnymi okrągłymi bastionami krytymi hełmami sprawia wrażenie bardziej zamku niż miejsca ciszy i modlitwy.

Z chwilą utworzenia diecezji sejneńskiej część lokalu przeznaczono dla biskupa i seminarium duchownego. Po II wojnie światowej mieściły się tu szkoły oraz urzędy gminne.

Od 1610 r. kościół klasztorny w Sejnach był miejscem pielgrzymkowym i odpustowym.

Na początku XVII w. do klasztoru sprowadzono słynącą łaskami drewnianą figurę Matki Bożej z Dzieciątkiem, którą początkowo opiekowali się dominikanie, a od XIX w. księża diecezjalni. Jest to drewniana figura szafkowa Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XV w. wykonana w kształcie tryptyku. Kult maryjny w Sejnach rozwijał się najsilniej w XVIII w. W 1973 r. nastąpiło podniesienie kościoła parafialnego do rangi bazyliki mniejszej, a koronacja figury Matki Boskiej Sejneńskiej odbyła się w 1975 r.

Większość ołtarzy i malowideł w stylu barokowym pochodzi z drugiej połowy XVIII w. W nawie głównej kościoła znajdują się organy neobarokowe z 1907 r., na

których od 1993 r. odbywają się koncerty Międzynarodowego Festiwalu Organowego Młodych.

Na rycinie widać dwuwieżową fasadę trójkondygnacyjną, przykrytą barokowymi hełmami. Fasada ma charakter zdecydowanie wertykalny, jest trójosiowa, dwukondygnacyjna.

Kościół wzniesiono jako trójnawową bezwieżową halę o fasadzie zwróconej na zachód. W latach 60. XVIII w. powiększono go o kruchtę i dwie wieże dostawione od wschodu. W latach ok. 1666 i 1880 dobudowano boczne kaplice. Pozostałością pierwotnej bryły świątyni jest schodkowy szczyt nad dawną fasadą.

Wielka Synagoga w Tykocinie

Wielka Synagoga zachowała się w doskonałym stanie. To obecnie druga co do wielkości i jedna z najstarszych synagog w Polsce. Została zbudowana w 1642 r. na miejscu starszej, drewnianej bożnicy w stylu barokowym z licznymi elementami późnorenesansowymi. W czasie II wojny światowej jej wnętrze zostało zdewastowane i urządzono w nim magazyny.

W głównej sali modlitwnej są prezentowane m.in. zabytkowe zwoje Tory nakryte koroną, menory i chanukije – siedmio- i dziewięcioramienne świeczniki. Środkowa część, zwana Wielką Salą, przeznaczona była dla wszystkich Żydów płci męskiej, którzy ukończyli 13 lat. W samym

centrum znajduje się imponująca bima, czyli miejsce, gdzie znajduje się stół do wykładania Tory. Wsparta jest na czterech potężnych, dziewięciometrowych kolumnach, na których opiera się dziewięciopolowe sklepienie. Na ścianie wschodniej, skierowanej w stronę Ziemi Świętej, usytuowana jest rzeźbiona w kamieniu szafa ołtarzowa z wnęką do przechowywania zwojów Tory, zasłonięta parochetem (kotarą). Ściany są ozdobione polichromiami z XVII i XVIII w. z motywami roślinnymi i zwierzęcymi. Na ścianach wiszą wielkie, XIX-wieczne tablice z hebrajskimi i aramejskimi cytatami biblijnymi i tekstami modlitw. Sala ma obniżoną posadzkę w myśl słów psalmu: „Z głębokości wołam do ciebie, Panie”.

Murowany budynek synagogi wzniesiono na planie kwadratu o wymiarach 18 na 18 m. Z trzech stron otaczają go niskie przybudówki, pozostałości po szkole religijnej, przedsionkach z biurami i sądem kahału (zgromadzenie, gmina) oraz pomieszczeniach dla kobiet, z których mogły obserwować modły przez zakratowane okienka.

Po prawej stronie ryciny znajduje się niska, trójkon-dygnacyjna wieża, w dolnej części kwadratowa, w górnej ośmioboczna, nakryta dachem namiotowym. Główny korpus synagogi przykryty jest wysokim łamanym dachem z czerwonej dachówki, a parterowe do-budówki dachami pulpitowymi.

Okna są prostokątne, umieszczone w głębokich wnękach. W babińcach okna prostokątne, wielokwaterowe.

Muzeum Romantyzmu w Opinogórze

Muzeum działające na terenie zespołu parkowo-pałacowego w Opinogórze składa się z kilku obiektów usytuowanych na terenie 22-hektarowego parku krajobrazowego w stylu angielskim. Są to:

neogotycki pałacyk z lat 40. XIX w., mieszczący stałą ekspozycję poświęconą Zygmuntowi Krasińskiemu, neogotycki budynek Oficyny Dworskiej, w którym organizowane są ekspozycje czasowe, dwór, w którym można oglądać wystawę „Malarstwo i rzeźba w epoce romantyzmu”, powozownia, oranżeria i zabudowania folwarczne.

Muzeum mieści się w niewielkiej, lekkiej budowli o ostrołukowych oknach z pomieszczeniami zdobionymi

pięknymi sztukateriami. Gromadzi pamiątki związane z historią rodziny Krasińskich, przede wszystkim Zygmunta Krasińskiego, dramaturga i poety. Jego bogata korespondencja jest dziś uznawana za szczytowe osiągnięcie polskiej epistolografii romantycznej.

W muzeum znajdują się też pamiątki epoki napoleońskiej. Temat ten zajmował poczesne miejsce w siedzibach opinogórskiej gałęzi rodu Krasińskich, od czasu udziału ojca poety, Wincentego, jako dowódcy pułku szwoleżerów w kampanii napoleońskiej.

W księgozbiornie Muzeum znajdują się także wczesne wydania utworów Krasińskiego, korespondencja, zbiory grafik i map.

Rycina przedstawia partelowy, murowany zameczek z

czterokondygnacyjną, ośmioboczną w przekroju wieżą. Zwieńczenie wieży otrzymało żeliwną balustradkę oraz pinakle (strzelisty element z kamienia wieńczący wieżyczki, dekorowany liśćmi, zakończony kwiatostanem). Otwory okienne zakończone są ostrołukowo. Po prawej stronie znajduje się mur oporowy z blankowaniem.

Ta perełka polskiego neogotyku to niewielka, lekka budowla z pomieszczeniami zdobionymi pięknymi sztukateriami. Znajdujący się przed budynkiem mur nadał pałacykowi obronny charakter i stąd wzięło się używane określenie „zameczek”.

Zamek Królewski w Warszawie

Najpierw, około 1350 r. na wiślanej skarpie powstała Wieża Wielka – dzisiaj zwana Grodzką. Była częścią murów otaczających gród książęcy i miasto Warszawę. Prawdopodobnie w drugiej połowie XIV w. dobudowano do niej od strony północnej tzw. Dom Wielki – najstarszą część zamku. W XVI i XVII w., za czasów Zygmunta III Wazy, był rozbudowywany i uzyskał kształt zamkniętego pięcioboku z wewnętrznym dziedzińcem od frontu poprzedzonym skrzydłem z wieżą zegarową i przejazdem bramnym.

W połowie XVII w. został zniszczony podczas wojen ze Szwecją. Król Stanisław August Poniatowski przebudował Zamek, tworząc

reprezentacyjne Apartamenty:
Wielki i Królewski.

17 września 1939 r.

Zamek został zbombardowany. Muzealnicy i konserwatorzy uratowali część dzieł sztuki i elementy wystroju wnętrz. W czasie powstania warszawskiego we wrześniu 1944 saperzy niemieccy wysadzili mury Zamku. Władze komunistyczne decyzję o odbudowie Zamku podjęły dopiero w 1971 r. Fundusze na ten cel do 1980 r. zawdzięczano wyłącznie ofiarności społecznej. Odbudowę rozpoczęto we wrześniu 1971 r. W 1977 r. przekazano do eksploatacji pierwsze wnętrza, a w sierpniu 1984 r. udostępniono zwiedzającym cały zamek.

Przez wieki Zamek Królewski w Warszawie był najważniejszą królewską rezydencją, ale stał się także

obiektem ważnym w dziejach polskiej kultury. Tu Sejm Czteroletni uchwalił pierwszą w Europie, a drugą na świecie konstytucję, kładącą podwaliny pod kształt nowoczesnego państwa. Obecnie w Zamku Królewskim mieści się muzeum będące Pomnikiem Historii i Kultury Narodu Polskiego. Wnętrza udostępnione do zwiedzania zostały starannie odrestaurowane. Odbywają się tutaj ważne uroczystości państwowe.

Na rycinie przedstawiony jest trzykondygnacyjny zamek o wczesnobarokowej monumentalnej stylistyce z potężną Wieżą Zygmuntofską zwieńczoną kopułą i dwiema małymi wieżyczkami w narożnikach. Pośrodku znajduje się przejazd bramny na wewnętrzny Dziedziniec Wielki. Jest to widok od strony

Placu Zamkowego.

Wieża Zygmuntowska zwana jest także Wieżą Zegarową, od znajdującego się tam zegara. Zegar pojawił się na wieży od razu po zakończeniu budowy Zamku Królewskiego w 1622 r. 17 września 1939 r. został poważnie uszkodzony. Jego wskazówki zatrzymały się na godzinie 11.15.

19 lipca 1974 r. wskazówki odbudowanego zegara ponownie ruszyły właśnie o godzinie 11.15 – w trakcie uroczystości zakończenia pierwszego etapu odbudowy Zamku (oddania bryły w stanie surowym).

Z Wieży Zegarowej codziennie o godz. 11.15 rozbrzmiewa hejnał warszawski.

Kolumna Zygmunta w Warszawie

Kolumna Zygmunta stoi na Placu Zamkowym. Jest jednym z najpopularniejszych symboli Warszawy. Zygmunt III Waza umieszczony na wysokiej kolumnie trzyma w ręku krzyż oraz szablę. Kolumnę ufundował król Władysław IV w 1644 r. W czasie wojen została dwukrotnie zniszczona. Rzeźbę zaprojektował boloński rzeźbiarz Clemente Molli. To jedyny świecki pomnik, jaki wystawiono w Polsce w XVII w. Ambitny fundator pragnął, by posąg ojca odjął „pierwszeństwo wspaniałości wszystkim rzymskim monumentom”. Zerwano przy tym z zasadami budowy pomników: kolumna stanęła w miejscu ogólnodostępnym, a jej forma – zarezerwowana do-

tańd dla przedstawień sakralnych – posłużyła do upamiętnienia osoby świeckiej. Sam posąg ma 2,75 m wysokości. Osadzono go na kwadratowym impoście, opartym na korynckiej głowicy. Obecnie jest brązowy, ale w chwili budowy był pozłacany. Wysoka na 8,5 m kolumna stoi na sporym, kilkustopniowym cokole. Cały pomnik ma 22 m wysokości. Na cokole umieszczono cztery rzymskie orły oraz tablice z łacińskimi inskrypcjami. Trzy z nich wysławiają cnoty Zygmunta III, a jedna odnotowuje fundację Władysława IV. Pozostałe łacińskie napisy upamiętniają odlewnika figury króla, Daniela Tyma.

Na rycinie widać górną część kolumny z koryncką głowicą, na której stoi posąg Zygmunta III Wazy. Król w

lewej ręce trzyma krzyż, a w prawej szablę.

Pomnik składa się z kamienniej kolumny z bazą, kapi-
telem korynckim i wieńczącym ją posągiem króla Zygmunta III Wazy. Podstawa ma 5 zwężających się ku górze stopni na rzucie czworoboku. Postument złożony jest z czterostopniowego cokołu, wysokiego prostopadłościanu trzonu, w którym umieszczono brązowe tablice inskrypcyjne. Między innymi informują o fundacji monumentu, o dacie i nazwiskach twórców statui króla. Jest też dekoracyjny kartusz z herbem Rzeczypospolitej Obojga Narodów za panowania dynastii Wazów, z orderem złotego runa u dołu i koroną w zwieńczeniu. Małą, kamienną płytkę umieszczoną pod bazą kolumny zasłaniają brązowe orły z rozłożonymi

skrzydłami połączone girlandami. Kamienny cokół posągu stoi na granitowym trzonie kolumny w kształcie walca z profilowanym gzymsem.

Król lekko się pochyła, ugiętą prawą nogę wspiera na hełmie ze strusimi piórami. Na głowie ma zamkniętą koronę zwieńczoną kulą z krzyżem. Król odziany jest w zbroję płytową z narzuconą na ramiona zdobną kapą koronacyjną. Jej wierzch pokrywa reliefowa dekoracja ornamentalna oraz 11 postaci historycznych i personifikacji. Król opleciony jest pasem, a na jego piersi widnieje dekoracyjny łańcuch z orderem Złotego Runa. Uniesioną lewą ręką podtrzymuje duży krzyż oparty o cokół. W prawej dłoni na wysokości bioder trzyma szablę. Twarz króla skierowana jest w dół.

Warszawska Syrenka

Już w 1390 r. syrena była w herbie Warszawy. Miała inny kształt niż dzisiaj. Herb starej Warszawy przedstawiał zwierzę z ptasimi łapami i smoczym tułowiem, pokrytym łuskami. Na pieczęci z roku 1459 miała już cechy kobiece, tułów ptaka, ludzkie ręce, ogon ryby i ptasie nogi zakończone pazurami. Pierwsze przedstawienie syreny jako pół kobiety i pół ryby, pochodzi dopiero z 1622 r. Przypuszcza się, że przyjęcie takiego herbu było nawiązaniem do średniowiecznej mody, według której przyjmowano mityczne stworzenia za symbole nowo powstałych miast.

W Warszawie jest wiele pomników przedstawiających syrenę, które nawiązują do herbu i historii.

Najpopularniejsze z nich to pomnik syreny na Powiśle i na Starym Mieście.

Pomnik Syreny na Powiśle, obok Mostu Świętokrzyskiego, został wykonany z brązu w roku 1939 i mierzy 4,5 m. Jego autorką jest Ludwika Nitschowa – malarzka, rzeźbiarka i pedagog. Rzeźba była ostatnim pomnikiem, jaki powstał przez II wojnę światową. Syrenka otrzymała rysy studentki Krystyny Kraheleskiej, która zginęła w pierwszych dniach Powstania Warszawskiego. Rzeźba przetrwała wojnę bez większych uszkodzeń. Wokół pomnika tryska fontanna.

Kopia pomnika znajduje się w Muzeum Powstania Warszawskiego.

„Chciałam dać Warszawie symbol siły, symbol obronności, symbol tych czasów,

które się zbliżały” – mówiła rzeźbiarka o swoim najważniejszym dziele. Do jego wykonania pozowała Krystyna Kraheńska, którą rzeźbiarka opisała jako „wysoką, świetnie zbudowaną, mocną dziewczynę o słowiańskim, a raczej polskim typie urody”.

Syrena – pół ryba, pół kobieta – w lewej ręce trzyma okrągłą, lekko wypukłą tarczę, a w prawej uniesiony nad głową miecz, który wskazuje na chęć i gotowość do walki. Włosy ma zebrane w kok na karku. Wzrok ma skierowany na północ. Na tarczy znajduje się orzeł w koronie, wokół niego biegnie napis „Warszawa”. Pomnik Syreny umieszczony na fali wykonany jest z brązu.

Kościół św. Jakuba w Warszawie

Kościół świętego Jakuba na warszawskim Tarchominie zbudowano w 1 połowie XVI w. w pobliżu głównych szlaków handlowych i przeprawy przez Wisłę. Jest to najstarszy oryginalny gotycki zabytek w obecnych granicach Warszawy.

Jednonawowy kościółek wzniesiono w stylu gotyku nadwiślańskiego na niewielkim, sztucznie usypanym wzgórku, aby zabezpieczyć go przed wylewami nieopodal płynącej Wisły. Główne wejście znajdowało się na prawej ścianie świątyni. Zamurowano je w 1 połowie XVIII w. po dobudowaniu przedsionka na frontowej ścianie, kiedy to rozbudowano kościół w stylu barokowym. To z tego okresu

pochodzą trzy ołtarze i prawie cały obecny wystrój wnętrza.

Wewnątrz znajdują się m.in.: chrzcielnica z czarnego marmuru, lichtarze z herbem fundatora, płyta spiżowa do krypty i rzeźby Piotra i Pawła z drewna lipowego. Z końca XIX w. pochodzi posadzka i malowidła czterech Ewangelistów oraz św. Stanisława i Wojciecha.

W górnej części ołtarza głównego umieszczony jest obraz świętego Jakuba z XVIII w. W sierpniu 1789 r. świątynię nawiedził ostatni król Polski – Stanisław August Poniatowski. W 2 połowie XIX w. kościół wzbogacił się o siedmiogłosowe organy, stalle i malowidła na ścianach prezbiterium.

Po II wojnie światowej wymieniono obraz Ukrzyżowania Chrystusa w ołtarzu głównym. Założono nowe dzwony, ponieważ poprzednie w 1941 r. zrabowali hitlerowcy. W 1983 r. ceramiczną dachówkę zastąpiono blachą.

Ten oryginalny gotycki zabitek jest zbudowany z czerwonej cegły i przykryty dwuspadowym dachem, na szczycie którego wznosi się barokowa sygnaturka w kształcie ażurowej, czworobocznej wieżyczki.

Każdy z czterech otworów okiennych jest obramiony kolumienkami sklepiionymi półkoliście. Dębowe drzwi osadzone są we wnęce zamkniętej łukiem o nieznacznym wygięciu. Nad kruchtą wznosi się 15-metrowa fasada kościoła, rozczłonkowana przyporami. W murowanym szczycie w formie trójkąta znajduje się owalny

otwór. Zwieńczony jest prostym gzymsem z jednospadowym daszkiem. Trójkątny szczyt, który jest charakterystyczny dla ceglanego budownictwa gotyckiego, zdobią płytkie wnęki. Blendy narożne są podwójne, a nad przyporami mniejsze i pojedyncze. Najbardziej dekoracyjna jest wnęka środkowa, ciągnąca się przez całą wysokość szczytu. U góry zdobi ją kolistą blenda, a poniżej dwunałęczce (dwudział – występowanie wnęk i podziałów okiennych na dwie części) ze wspornikiem nad ostrołukowo sklepionym otworem okiennym. W tym samym pionie nad kruchtą znajduje się prostokątne okno w białej ramie.

Pałac Szustra w Warszawie

Pałacyk księżnej marszałkowej Izabelli z Czartoryskich Lubomirskiej powstał w latach 1772-1774. Reprezentował typ willi podmiejskiej. Zbudowany na kwadratowym planie pałacyk ulokowano na skraju skarpy warszawskiej.

Budynek był dwukondygnacyjny, o pięcioosiowych elewacjach z ryzalitami, przykryty dachem namiotowym, zbudowany w stylu klasycystycznym. Do elewacji wschodniej przylegał taras wsparty na trzech arkadach, z dwoma biegami schodów, od południa był niewielki taras z pergolą, a od zachodu schody.

W 1773 r. pałac przebudowano, nadając nowy kształt elewacji wschodniej z asymetrycznym wąskim ryzalitem i

tarasem opartym na jednej arkadzie. W latach 1824-1827 przekształcono w stylu neogotyckim elewację zachodnią i północną pałacu, a także część wewnątrz.

Karol Szuster nabył posiadłość w 1845 r. Po 1852 r. zabudowano południowy taras, od wschodu dostawiono wieżyczkę. W czasie kampanii wrześniowej w 1939 r. pałac został uszkodzony, a podczas powstania warszawskiego spłonął.

W latach 1962-1965 został odbudowany z wykorzystaniem zewnętrznych murów. Jest teraz siedzibą Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego im. Stanisława Moniuszki.

Pałac jest przykryty czterospadowym dachem z dachówką i urozmaicony licznymi facjatami. Elewacja zachodnia, poprzedzona schodami i

tarasem, i północna z podjazdem są dwukondygnacyjne, z zachowanym neogotyckim wystrojem. Są tam motywy dekoracyjne nawiązujące do architektury gotyckiej, np. trójliść we fryzie arkadkowym, blanki wieńczące elewacje, rozeta w szczycie ściany północnej, ozdobne sterczyny, wątek ceglany, a przede wszystkim ostry łuk piaskowcowych portali, blend, otworów okiennych i ich opraw.

Sobór metropolitalny Świętej Równiej Apostołom Marii Magdaleny (cerkiew) w Warszawie

Katedra Metropolitalna pw. św. Marii Magdaleny pełni rolę głównego miejsca kultu Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i tym samym jest najważniejszą świątynią prawosławną w Polsce.

Została wzniesiona w 2 połowie XIX w. w stylu bizantyjsko-rosyjskim, na potrzeby rosnącej społeczności rosyjskiej osiedlającej się w rejonie warszawskiej Pragi. Patronką cerkwi jest św. Maria Magdalena, której ikona została ofiarowana przez carycę Marię Aleksandrownę.

We wnętrzu ściany ozdobione są 27 freskami autorstwa

Siergieja Winogradowa.

Ponad dwumetrowej wysokości ikony do trzyczędowego ikonostasu napisał Bazyli Wasiliew. Na ażurowych królewskich wrotach w centralnym punkcie najniższego rzędu znajdują się ikony Zwiastowania i Ewangelistów. W 1892 r. powstał boczny dwurzędowy ikonostas przed ołtarzem św. Hioba Poczajowskiego. Dolny zawiera wizerunki Chrystusa, Matki Bożej, archanioła Gabriela i św. Hioba Poczajowskiego, a górny ikonę Ostatniej Wieczerzy. Na carskich wrotach widnieją takie same ikony jak na wrotach głównego ikonostasu.

Budowla powstała na planie krzyża greckiego orientowana ołtarzem w kierunku wschodnim. Nakryta jest czterospadowym dachem o falistym,

półokrągłym kształcie.
Posiada pięć cebulastych
kopuł z krzyżami prawosław-
nymi, położonych na ośmio-
bocznych bębnach. W zacho-
dnich znajduje się 9 dzwo-
nów. Wszystkie okna w cerkwi
mają półkolisty kształt i
ozdobne obramowanie motywami
roślinnymi. Główne wejście
zamknięto półkolistym
portykiem z podwójnymi
półkolumnami położonymi na
cokołach.

Pałac Krasińskich w Warszawie

Powstał w latach 1677-1695 z inicjatywy Jana Dobrogosta Krasińskiego, starosty warszawskiego, a później referendarza koronnego. Budynek miał trzy kondygnacje i symetryczny układ wewnątrz w stylu północnych włoskich willi i podmiejskich pałaców. W środkowej części były pomieszczenia reprezentacyjne: westybul, dwa salony zajmujące całą wysokość piętra i półpiętra. Pośrodku znajdowała się ogromna klatka schodowa z dwoma rzędami rozchodzących się na parterze schodów, schodzących się na piętrze.

W części środkowej poprowadzone są ryzality zwieńczone trójkątnymi przyczółkami

z płaskorzeźbami. Ryzality na narożach elewacji frontowej upiększono attykami balustradowymi. Pierwsze i drugie piętro obejmują jońskie płaskie filary.

W 1702 r. wojska szwedzkie zrujnowały obiekt. W roku 1765 biskup kamieniecki Adam Krasiński sprzedał nieruchomość Komisji Skarbu Koronnego. Wtedy przyjął nazwę: Pałac Rzeczypospolitej. Od tej pory swoją siedzibę miały w nim różne instytucje państwowe.

W czasie Powstania Warszawskiego pałac zbombardowali Niemcy. Zachowały się jedynie mury magistralne i dekoracja rzeźbiarska części frontowej. Odbudowę pałacu rozpoczęto w 1948, a ukończono w 1961 r. Obecnie mieści się w nim Dział Zbiorów Specjalnych

Biblioteki Narodowej.

Przechowywane są tutaj stare druki, rękopisy, grafika, kartografia i muzykalia.

Elewacje Pałacu Krasińskich zostały rozcłonkowane pilastrami (podłużne pasy muru przylegające do ściany i występujące nieznacznie przed jej lico), pomiędzy którymi znajdują się otwory okienne. Na parterze okna zamknięte są prosto, na piętrze zwieńczone naprzemiennie naczółkami trójkątnymi i zamkniętymi półkoliście.

W elewacji znajdują się ryzality – prostokątne, ciągnące się przez całą wysokość budowli występy muru. Środkowy zwieńczony jest trójkątnym tympanonem, nad którym są umieszczone rzeźby.

Tympanon jest ozdobiony dekoracją rzeźbiarską przedstawiającą mitycznego przodka

rodziny Krasińskich, Marka
Waleriusza. W płaskorzeźbie
Waleriusz toczy pojedynek
z Gallem.

Muzeum Powstania Warszawskiego

Muzeum Powstania Warszawskiego swoją siedzibę ma w dawnej elektrowni tramwajowej wzniesionej w latach 1905-1909. Z tyłu budynku, na 35-metrowej wieży umieszczono Znak Polski Walczącej.

Elektrownia tramwajowa składała się kilku budynków o wyglądzie typowym dla ówczesnego budownictwa przemysłowego. Charakterystyczne były elewacje licowane czerwoną cegłą, kontrastujące z barwą ozdobnych blend, czyli ślepych wnęk, wypełnionych jasnym tynkiem.

Od strony ul. Grzybowskiej zbudowano kilkupiętrowy budynek mieszkalno-administracyjny. Nakryto go wysokim łamanym dachem. Jego

elewacje ozdobiły białe pły-
ciny, kontrastujące z cegla-
nymi elementami architekto-
nicznymi. Od strony ul.
Przyokopowej powstały budyn-
ki maszynowni i kotłowni w
stylu neoromańskim. Zbudowa-
no je z cegieł na wzór śre-
dniowiecznego zamczyska z
półkoliście zamkniętymi okna-
mi, szkarpami, sterczynami
z iglicami i blendami.

Muzeum Powstania War-
szawskiego zostało otwarte
31 lipca 2004 r., w 60.
rocznicę wybuchu powstania.
Aranżacja wnętrza i efekty
multimedialne przybliżają po-
wstańczą rzeczywistość. Na
trasie zwiedzania znajdują
się zdjęcia w wielkich forma-
tach, monitory i komputery.
Wydarzenia są przedstawione
chronologicznie. Trasa
prowadzi przez kolejne sale
tematyczne. Zwiedzający

poruszają się w scenerii sprzed siedemdziesięciu lat, chodzą po granitowym bruku wśród gruzów zniszczonej stolicy.

Na ścianach stalowego monumentu przechodzącego przez wszystkie kondygnacje budynku wyryte jest kalendarium Powstania, a dobiegające z niego brzmienie bijącego serca symbolizuje życie Warszawy w roku 1944.

Budynek jest jednym z nielicznych zachowanych dziś przykładów architektury przemysłowej początku XX w. W skład elektrowni, gdzie dzisiaj znajduje się Muzeum Powstania Warszawskiego, wchodziło kilka budowli o wyglądzie typowym dla ówczesnego budownictwa przemysłowego. Są to licowane czerwoną cegłą elewacje, kontrastujące z barwą ozdobnych płyt

wypełnionych jasnym tynkiem, wieńczonych łukami. Kilku-
piętrowy budynek mieszkalno-
administracyjny od strony
ul. Grzybowskiej nakryty
został wysokim łamanym
dachem, a jego elewacje
ozdobiły białe płyciny.

Ceglana budowla maszynowni
i kotłowni zlokalizowana od
strony ul. Przyokopowej
budzi skojarzenia ze
średniowiecznym zamczyskiem.
Umieszczono w niej ogromne,
półkoliście zamknięte okna,
szkarpy, sterczyny z iglicami
i blendy.

Pałac w Wilanowie (elewacja wschodnia)

Pałac został zbudowany dla króla Jana III Sobieskiego w końcu XVII w. Obecnie jest jednym z najcenniejszych zabytków polskiego baroku. Rezydencja była wielokrotnie przebudowywana i rozbudowywana przez kolejnych właścicieli. Reprezentuje założenie przestrzenne łączące tradycję polskiego dworu z włoską willa wiejską i francuskim pałacem. Po śmierci Sobieskiego pałac stał się własnością jego synów, a następnie siedzibą rodów: Sieniawskich, Czartoryskich, Lubomirskich, Potockich i Branickich. W latach 1730-1733 dzierżawił go dożywotnio król August II Mocny. W 1805 r. z inicjatywy ówczesnego właściciela,

Stanisława Kostki
Potockiego, w części pałacu
powstało jedno z pierwszych
publicznych muzeów w Polsce.

Od 1995 r. znajduje się
w nim Muzeum Pałacu Króla
Jana III w Wilanowie.

Wnętrza pałacowe z oryginal-
nym wystrojem plastycznym i
bogatym wyposażeniem repre-
zentują trzy epoki stylowe.

Pałac posiada w swoich zbio-
rach dużą ilość portretów
polskich, dzieł malarstwa,
rzeźby, sztuki złotniczej.

Można w nim obejrzeć aparta-
menty królowej Marii Kazi-
miery, Gabinety: Chiński,
Holenderski, Starożytności
i Muzeum Potockich. W Sa-
li Białej umieszczono wize-
runki kolejnych właścicieli
pałacu oraz osób z nimi zwią-
zanych. Na tylnej fasadzie
pałacu znajduje się piękny,
XVII-wieczny zegar

słoneczny, składający się z trzech tarcz trzymany przez dostojnego Saturna.

Centralna część Pałacu w Wilanowie jest dwupiętrowa, skrzydła jednopiętrowe z półkolumnami i pilastrami w elewacjach. Elewacje pałacu udekorowano płaskorzeźbami pokazującymi szczęśliwe panowanie króla, który odmienił bieg historii. Wizerunki umieszczone na fasadzie głównego korpusu pałacowego przedstawiają „wojny prawdziwe i potyczki święte”, w których brał udział Jan III Sobieski i późniejsze „tryumfalne znaki”. Attyki wypełnione są scenami z życia króla, głównie z ekspedycji militarnych.

Na elewacji frontowej umieszczony jest napis *Quod vetus urbs coluit, nunc nova villa tenet* (Co starodawne miasto Rzym czciło, teraz

nowa willa posiada). Ponad nim znajduje się złote słońce oświetlające tarcze herbowe Sobieskich (herb Janina) podtrzymywane przez putta oraz napis *refulsit sol in clypeis* (rozbłysnęło słońce na tarczach). Na attyce stoją posągi: Jowisza (symbol potęgi), Apollina (symbol sprawiedliwości) i Marsa (symbol waleczności), które mają wysławiać króla.

Wieże pałacowe zwieńczone są miedzianymi hełmami. Na hełmach umieszczono atletów trzymających glob, co ma być symbolem, że król znosi trud władzy oraz że obronił Europę przed muzułmańskim najazdem. Nad głównym wejściem do pałacu widnieje słońce – główny symbol króla Jana III Sobieskiego. Obok dwie nimfy grają na trąbach i podtrzymują wieniec.

Kaplica Matki Bożej Anielskiej w Laskach

Zakład dla Niewidomych pod opieką Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża zaczęto tworzyć w 1922 r., kiedy to Matka Elżbieta Róża Czacka otrzymała darowiznę w postaci kilku mórg ziemi w Laskach. Jednym z pierwszych budynków na tym terenie była kaplica. Jej budowę zakończono w 1925 r. Kościół w całości skonstruowano z nieokorowanych bali drewnianych, posadzka była ceglana, a murowane partie ścian nie były otynkowane.

Kościółek słynie ze skromnego wystroju wnętrza. W środkowej nawie znajduje się prezbiterium z tabernakulum, powyżej którego umieszczony jest krucyfiks. Niezwykły, surowy klimat tworzą sosnowe

pnie pokryte korą, z których wykonano słupy międzynawowe i podpory chóru. Półokrągłaki z korą zdobią ściany i sklepienie prezbiterium. Oprawy lamp wykonano również z części pni. W 2010 r., w setną rocznicę powstania Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi, zamontowano w kaplicy organy piszczałkowe. Od roku 2004 kaplica jest wpisana na listę zabytków Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na dole ryciny widzimy wnękę, w której są drzwi wejściowe, po ich obu stronach okienka. Nad wejściem znajduje się dach pulpitowy. Na kalenicy jest widoczna niewielka sygnaturka.

Trójnawową świątynię zbudowano w stylu zakopiańskim na planie prostokąta. Ściany dolnej kondygnacji kościółka

wykonane są z bloczków cementowo-wapiennych. Nad pulpitowym dachem przykrywającym parter świątyni znajduje się drewniana górna kondygnacja nawy głównej. Nad nawą główną zamontowany jest dach przyczółkowy. Dachy kryte są dachówką. Wieńczy je sygnaturka z gontowym hełmem w kształcie dzwona. W ścianach dolnej i górnej kondygnacji umieszczone są prostokątne małe okna.

Pomnik Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli

Pomnik Fryderyka Chopina znajduje się na zapleczu dworku, w pięknym parku otaczającym dom urodzenia Fryderyka. W 1954 r. projekt pomnika opracował znany rzeźbiarz i medalier Józef Gosławski. Rzeźba odlana z brązu stoi na granitowym cokole. Obelisk uroczyście odsłonięto 13 lipca 1969 r.

Model pomnika kilkukrotnie towarzyszył występom podczas Międzynarodowych Konkursów Pianistycznych im. Fryderyka Chopina.

Na rycinie widzimy Fryderyka Chopina siedzącego na postumencie, schyłego na prawą stronę, zamyślnego. Lewa ręka spoczywa na kolanie, a prawa dotyka lewego barku.

Muzeum Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli

Fryderyk Chopin urodził się pod koniec lutego, albo 1 marca 1810 r. w dworku w Żelazowej Woli. Jego ojciec, Nicolas Chopin, pracował u właścicielki posiadłości – hrabiny Skarbkowej - jako guwerner jej dzieci. Już jesienią tego roku rodzina z małym Fryderykiem przeniosła się do Warszawy.

W drugiej połowie XIX w. zaczęto myśleć o utworzeniu w Żelazowej Woli muzeum poświęconego Chopinowi. W 1929 r. warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Domu Chopina kierowane przez księcia W. Czetywertyńskiego wykupiło z rąk prywatnych oficynę chopinowską i część parku w Żelazowej Woli. W latach 30. XX w. dokonano

renowacji dawnej oficyny. Wtedy też rozpoczął się proces tworzenia muzeum. Stał tu prawdziwy polski dwór z gankiem w formie trójkątnego tympanonu dźwiganego przez dwie pękate kolumny, a zamiast surowych i pozbawionych wygód pokoi, w jakich zapewne mieszkali Chopinowie, powstały salony wyposażone w meble z epoki (lub na takie stylizowane). Muzeum – Dom Urodzenia Fryderyka Chopina – otwarto w 1939 r. W czasie wojny Niemcy rozgrabili wyposażenie wnętrza wraz z licznymi pamiątkami po kompozytorze, ale dwór przetrwał. Muzeum ponownie otwarto w 1949 r. Od 1953 r. dworem i parkiem zarządza Towarzystwo im. Fryderyka Chopina w Warszawie (dziś jest to Narodowy Instytut Fryderyka Chopina).

Rycina przedstawia polski dwór z gankiem w formie trójkątnego tympanonu dźwiganego przez dwie pękate kolumny. Jest to parterowy, prostokątny budynek nakryty wysokim dachem. Wejście jest umiejscowione centralnie.

Wizerunek Fryderyka Chopina

Ten wybitny kompozytor i pianista urodził się w Żelazowej Woli 1 marca 1810 r. W tym samym roku rodzina Chopinów przeniosła się do Warszawy, gdzie ojciec kompozytora otrzymał posadę w warszawskim liceum. Regularną naukę gry na fortepianie Fryderyk rozpoczął w wieku 6 lat. Niedługo potem zaczął komponować. Występował w salonach warszawskiej arystokracji, a jego talent muzyczny rozkwitał niesłychanie szybko. Wiedzę zdobył w Liceum Warszawskim, do którego uczęszczał od roku 1823. Wakacje spędzał poza Warszawą, najczęściej w majątkach przyjaciół na terenie całego kraju. Te wyjazdy pozwoliły kilkunastoletniemu

kompozytorowi poznać skarby kultury polskiej i muzykę ludową, która była jednym z głównych źródeł inspiracji przez całe życie. Fryderyk przez następne trzy lata kształcił się w Szkole Głównej Muzyki przy Uniwersytecie Warszawskim.

W 1829 r. Chopin wyjechał do Wiednia. Tam dowiedział się o wybuchu powstania listopadowego. W lipcu 1831 r. wyruszył przez Niemcy do Paryża. W Stuttgarcie dowiedział się o upadku powstania, co – po złamaniu nerwowym – ostatecznie skłoniło go do udania się w „inny świat”. Do Polski już nigdy nie wrócił. Pierwsze miesiące w Paryżu nie były dla niego łatwe, ale od koniec lutego 1832 r. odniósł wielki sukces.

Fryderyk Chopin zmarł 17 października 1849 r. po długotrwałej chorobie płuc, prawdopodobnie gruźlicy. Pochowano go na cmentarzu w Paryżu. Zgodnie z ostatnią wolą kompozytora, siostra Ludwika przewiozła jego serce do Polski, gdzie zostało wmurowane w filar Kościoła Świętego Krzyża w Warszawie.

Andrzej Heidrich nawiązał do tego portretu projektując banknot o nominale 5000 zł emitowany w latach 80.

XX w.

Stefan Kisielewski tak pisał: „Chopin jest jak ów magiczny przedmiot, mający w każdym zwierciadle różne odbicie”.

Fryderyk Chopin miał bardzo charakterystyczne rysy twarzy, z wszystkimi charakterystycznymi cechami:

fryzurą, nosem, wydatnymi ustami. Przez to jest łatwo rozpoznawalny na całym świecie.

Na rycinie widnieje jeden z najbardziej znanych portretów kompozytora, pędzla Ary Scheffera. Obraz znajduje się w Muzeum Dordrecht w Holandii. Chopin, lekko odwrócony w prawo, spogląda w naszym kierunku. Ubrany jest w ciemny surdut – najpopularniejszy męski ubiór dzienny w XIX w. Pod surdudem ma białą koszulę z charakterystycznym, wysokim, krochmalonym kołnierzykiem owiniętym chustką wiązaną z przodu w ozdobny węzeł.

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

Muzeum Jana Kochanowskiego jest jedyną w Polsce i na świecie placówką muzealną poświęconą słynnemu poecie.

W 1519 r. Czarnolas należał do rodu szlacheckiego Kochanowskich. Jan wraz z braćmi odziedziczył posiadłość w 1559 r., ale na stałe osiedlił się tu dopiero po 1570 r.

Poeta żył tu spokojnie zajmując się pracą literacką. W 1579 r. sielankę rodzinną przerwała śmierć ukochanej córki Urszulki, a wkrótce potem Hanny. To wtedy powstały utwory żałobne – Treny – wzruszające do głębi żale ojcowskie. Oryginalny dworek Kochanowskiego spłonął w 1720 r.

W 1761 r. Czarnolas nabył wojewoda nowogrodzki Józef Jabłonowski, który rozpoczął zbieranie pamiątek po Kochanowskim i dokumentowanie jego życia. Na miejscu spalonego zbudowano dwór w stylu późnego klasycyzmu idealnie odpowiadający sielskiej atmosferze czarnoleskiej poezji Kochanowskiego. Jest to niewielki, parterowy dom nakryty czterospadowym dachem z pięknym gankiem arkadowym zwieńczonym trójkątnym naczółkiem z herbami właścicieli w tympanonie. Od strony ogrodu bryłę dworu urozmaica trójbocznie zamknięty ryzalit saloniku poprzedzony tarasem. W 1904 r. dwór strawił pożar. W podobnym stylu odbudował go następny właściciel, Stanisław Zawadzki.

W 1961 r. w dworku urządzono Muzeum Jana

Kochanowskiego. Mieści się tu ekspozycja typu biograficznego. Na powierzchni 250 m kwadratowych jest 6 sal muzealnych, w których prezentowane są opracowania na temat jego życia i twórczości, bezpośrednio z nim związane pamiątki: dębowy fotel z herbem, obity skórą z wytłaczanym wzorem (kurdyban), żelazne drzwi z inicjałami i herbem Korwin oraz wiele wydań dzieł poety.

Pomnik Lotników Polskich w Oleśnie

Mogiła trzech lotników polskich poległych w Kampanii Wrześniowej znajduje się na cmentarzu komunalnym w Oleśnie. Stanowili oni załogę samolotu „Karaś – PZL 23” z 22 Eskadry Bombowej Lekkiej, który 3 września 1939 r. uczestniczył w akcji niszczenia niemieckiej kolumny pancernej na szosie w rejonie Gidel. Po rozproszeniu polskiej Eskadry przez niemieckie myśliwce jeden z naszych samolotów znalazł się w rejonie Olesna i tam został strącony. W 1969 r. zwłoki lotników ekshumowano i złożono w fundamentach pomnika. Pomnik odsłonięto w 1970 r.

W 1983 r. na płycie pomnika odsłonięto napis:

„Lotnicy 22 Eskadry Bombowej 2 Pułku Lotniczego podporucznik pilot Józef Jeleń ur. 4.02.1917 r., podporucznik obserwator Władysław Żupnik ur. 15.09.1909 r. kapral strzelec samolotowy Stanisław Kapturkiewicz ur. 17.06.1917 r. Polegli w czasie lotu bojowego w dniu 3 września 1939 r. w miejscowości Wojciechów. Szeregowy Stefan Fedorowicz szeregowy Szymański zmarli z ran odniesionych w czasie walk nad Prosną. Cześć ich pamięci”.

Pomnik Lotników Polskich jest tradycyjnym miejscem obchodów świąt państwowych.

Na rycinie przedstawiono pomnik nawiązujący kształtem do dwóch białych czasz rozwiniętych spadochronów, wznoszących się nad podstawą z

wybrukowaną lotniczą szachownicą. Szachownica lotnicza jest znakiem Sił Powietrznych, malowanym na statkach powietrznych. Jest to kwadratowa szachownica o czterech polach, malowana na przemian kolorami białym i czerwonym.

U podnóża pomnika, na jego podstawie, jest zamontowana tablica z nazwiskami poległych 79 żołnierzy.

Pomnik Bojownikom o Polskość Śląska Opolskiego

Około 50 m od głównego wejścia do Filharmonii Opolskiej znajduje się Pomnik Bojownikom o Polskość Śląska Opolskiego, zwany Opolską Nike autorstwa opolanina Jana Borowczyka.

15-metrowy i 400-tonowy pomnik przedstawia postać kobiecą z rozpostartymi ramionami, stojącą na żubrze.

Kobieta to Nike – w mitologii greckiej bogini zwycięstwa. Żubr jest symbolem uporczywości, walki i wytrwałości.

Pomnik odsłonięto w 1970 r., w 25. rocznicę zakończenia II wojny światowej i zwycięstwa nad faszyzmem oraz powrotu Opola do macierzy.

Na początku na jego cokole był napis „Bojownikom o Wolność Śląska Opolskiego”. Obecnie pomnik dedykowany jest powstańcom śląskim, którzy w trzech kolejnych powstaniach z lat 1919-1921 przelewali krew za odradzającą się wówczas Polskę. Dzisiaj widnieje tam napis „Bojownikom o polskość Śląska Opolskiego”.

Pomnik jest monolityczną bryłą żelbetową o nieregularnych kształtach. Rzeźba przedstawia żubra oraz stylizowaną sylwetkę stojącej na nim kobiety ze skrzydłami (Nike). Na podeście pomnika znajduje się, sporządzony z mosiężnych liter, napis: „BOJOWNIKOM O POLSKOŚĆ ŚLĄSKA OPOLSKIEGO”.

Wieża Piastowska w Opolu

Wieża Piastowska położona na nadodrzańskiej wyspie Pasiece jest symbolem miasta i regionu oraz najstarszym zabytkiem Opola. Stanowi pozostałość po Zamku Piastowskim zburzonym w latach 1928-1930. Czternastowieczna wieża jest przykładem średniowiecznej, gotyckiej architektury obronnej wykonanej z cegły. Ma 51 m wysokości i 163 schodki. Jest to wieża typu „Donżon” – oprócz funkcji obronnych, w czasach pokoju spełniała rolę budynku mieszkalnego. Zbudowana jest z cegły na zaprawie wapiennej. Drzwi, które prowadzą do wnętrza wieży, nie są oryginalnym wejściem. Oryginalne znajduje się w dawnej zbrojowni, 9 m nad ziemią. Wieża ma

cyldryczny kształt. Na różnych wysokościach podzielona jest przez kamienne i ceglane gzymsy. Większość poziomów połączono drewnianymi schodami, a między kondygnacją drugą i trzecią znajdowała się klatka schodowa z ceglanymi stopniami.

Oryginalny stożkowaty hełm wieży na przestrzeni lat wielokrotnie przebudowywano. Dzisiejsze zadaszenie pochodzi z 1957 r. W 1962 r. na wieży umieszczono iglicę ozdobioną orłem Piastowskim. Wieża została postawiona na fundamencie z kamienia polnego, o głębokości 6 m. Szerokość murów w dolnej partii tej budowli dochodzi do 3 m. W wyniku nierównego osiadania fundamentów wieża jest lekko przechylona – dziś odchylenie od pionu wynosi 1,5 stopnia.

Zamek w Tułowicach

Pochodzi z XVIII i XIX w. i powstał w wyniku przebudowy istniejącego wcześniej zamku. Miał wielu właścicieli. W 1794 r. pałac rozbudowano w stylu neorenesansowym. Do podłużnego budynku dobudowano boczne skrzydła, dzięki czemu rezydencja otrzymała kształt podkowy. Wyłożono marmurem trzy wewnętrzne klatki schodowe, korytarze, ganki, kaplicę zamkową i grobowiec rodzinny, co było oznaką wielkiego luksusu. W trakcie następnych przebudów wzniesiono nową wieżę, pałac powiększono o taras widokowy na park.

W czasie II wojny światowej pomieszczenia pałacowe Niemcy zamienili na mieszkania.

Do dzisiaj zachowała się zabytkowa fontanna, monumentalne schody i marmurowa ławka z gryfami, a wewnątrz pałacu – oryginalne parkiety, zdobne piece kafłowe, sztukateria, boazerie z herbami i sala myśliwska. Główne wejście do pałacu prowadzi przez portyk i wysoką wieżę.

Na rycinie przedstawiono frontową część zamku. Całość budowli, widziana z „lotu ptaka”, ma kształt kanciastej podkowy. W centralnej części fasady przedstawiono portyk, w którym znajdują się główne drzwi oraz wieże. Po lewej stronie są boczne drzwi. Bryła pałacu jest zwieńczona wysokim dachem z dwiema różnymi basztami.

Zamek w Rogowie Opolskim

Renesansowy zamek powstał jako budowla obronna na początku XIV w., w następnych stuleciach był rozbudowywany.

Rogów Opolski należał do rodziny Rogoyskich, a następnie – von Wbrsky. W 1760 r. posiadłość nabył hrabia Karol Wilhelm von Haugwitz, który przekształcił zamek w dworek szlachecki. W XIX w. dobudowano skrzydło zachodnie w stylu klasycystycznym. Po śmierci ostatniego przedstawiciela rodu von Haugwitz, w 1932 r., zamek stał się własnością duńskiej linii rodu. W czasie wojny został zniszczony, a po wojnie znacjonalizowany.

Zamek powstawał w kilku etapach. Najstarszą częścią jest skrzydło wschodnie

(XIV i XV w.). Następnie dobudowano skrzydło południowe, klatkę schodową w południowo-wschodnim narożniku skrzydła wschodniego i krużganki (ok. 1600 r.). Ostatnim etapem była budowa skrzydła północnego (koniec XVIII w.).

Renesansowa część zamku zbudowana jest z dwóch dwukondygnacyjnych skrzydeł prostopadłych względem siebie: skrzydła południowego, skrzydła wschodniego z czworoboczną wieżą w narożniku oraz z wybudowanej na styku ramion przysadzistej, trójkondygnacyjnej wieży. Później dobudowano jeszcze trójkondygnacyjne skrzydło północne z klasycystyczną dekoracją.

Zamek zbudowano z cegły i kamienia wapiennego na kamiennym podmurowaniu i otoczono tarasami. Poszczególne

części budowli nakryto różnymi dachami: dwuspadowym, namiotowym i tarasem zwieńczonym attyką.

Obecnie w zamku mieści się Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu, a jego wnętrza dostosowano do pełnionych funkcji.

Na rycinie przedstawiono fasadę zamku od strony parku. Budynek jest jednopiętrowy, z przyziemiem i poddaszem. Z parku na dziedziniec prowadzą schody. Mają kształt łuku i biegną po obu stronach zamku. Po lewej stronie ryciny obok schodów znajduje się pagórkowaty teren zielony. Do budynku można wejść również przez szklane drzwi, znajdujące się na poziomie przyziemia. Po lewej stronie ryciny widać dalszą część zamku z czterema prostokątnymi oknami.

Kazimierz IV Jagiellończyk

Był synem Władysława II Jagiełły i Zofii Holszańskiej. Urodził się w 1427 r., kiedy jego ojciec miał już ponad 70 lat, co wywołało skandal. Tytuł Wielkiego Księcia Litewskiego dzierżył od 13 roku życia. Koronowano go 25 czerwca 1447 r. w Krakowie. W 1454 r. poślubił Elżbietę Habsburżankę, zwaną Rakuszaną, córkę Albrechta Habsburga, króla Czech i Węgier. Mieli trzynaścioro dzieci. Pięć córek wydał dobrze za mąż (dwie zmarły w dzieciństwie), czterech synów zostało królami, Kazimierz został świętym, a najmłodszy – Fryderyk – biskupem krakowskim. Wychowanie swoich synów powierzył Janowi Długoszowi,

który pracował przy dworze królewskim.

W maju 1454 r. Kazimierz wydał akt inkorporacji – przyłączenia do Polski – ziemi gostyńskiej, rawskiej i oświęcimskiej, a także Pomorza Gdańskiego z Malborkiem, Elblągiem i Warmią po zwycięskiej wojnie z Krzyżakami (1454-1466), powiększając swoje państwo.

Początkowo wojna toczyła się po myśli króla. Pierwszą ważną klęskę wojska polsko-litewskie poniosły pod Chojnicami 18 września 1454 r. Króla finansowo wsparły największe miasta pruskie: Toruń, Elbląg i Gdańsk. W końcu wiele miast i twierdz krzyżackich, poddało się, jednak wojny nie udało się jeszcze długo zakończyć. Krzyżacy stawiali opór i obie strony w końcu

zmęczone tymi zmaganiem wojennymi w październiku 1466 roku zawarły II pokój toruński.

Król zmarł w 1492 r. w Grodnie, po 45 latach panowania w Koronie i 52 na Litwie.

Według opisu z *Chronica Polonorum* Macieja Miechowity król Kazimierz był „wysokiego wzrostu, od przodu głowy do jej szczytu całkiem łysy, o twarzy podłużnej i chudej, mówił sepleniąc, od wczesnego dzieciństwa do starości życia zawsze myśliwy i ptasznik”.

Na rycinie król Kazimierz IV Jagiellończyk stoi dumnie wyprostowany, w rycerskiej zbroi. Ma długą brodę i wąsy, na głowie koronę. W zgiętej prawej ręce trzyma buławę wzniesioną do góry.

Kościół Katedralny pw. Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasza Apostoła w Zamościu

Kiedy jest się w Zamościu, można poczuć klimat dawnej Rzeczypospolitej. Czy to tylko nasza wrażliwość, czy jednak autentyczny fakt? Po dłuższym namyśle przekonujemy się, że jednak fakt. Mnóstwo zabytkowych budowli, pałace, kościoły, fortyfikacje obronne, wąskie uliczki – to wszystko sprawia, że łatwo sobie wyobrazić bohaterów sienkiewiczowskiej trylogii, kiedy tam zajeżdżają i radzą, jak obronić ojczyznę.

To świątynia o cechach północnowłoskiego renesansu. Szczególną urodą zachwyca jej bazylikowe wnętrze. Wysoka, strzelista, pełna światła nawa główna została

skontrastowana z ciemnymi nawami bocznymi, prezbiterium i kaplicami. Stosunek wymiarów świątyni (45 m x 30 m) stanowi 15-krotne pomniejszenie proporcji miasta.

Według założeń Jana Zamoyskiego kolegiata miała pomieścić wszystkich mieszkańców Zamościa, czyli 3000 osób. W ramach ordynacji rola kościoła odpowiadała randze Katedry Wawelskiej w Rzeczypospolitej. Tutaj ordynaci składali przysięgę i tutaj znajduje się krypta z ich grobami.

Prace przy wznoszeniu Kolegiaty rozpoczęto w 1587 r. Została usytuowana na południowy-zachód od Rynku Wielkiego. Kościół jest orientowany, złożony z pięcioprzęsłowego korpusu nawowego, opartego na planie kwadratu i skromnego,

wielobocznie zamkniętego prezbiterium, z kaplicami po obu stronach (z których północna została zamieniona na zakrystię, ze skarbcem na piętrze). Świątynia jest bazyliką trójnawową, opasaną rzędem niższych kaplic. Nawę główną oddzielają od naw bocznych smukłe, korynckie filary arkadowe, zwieńczone bogato rzeźbionym belkowaniem. Kolebkowe sklepienia rozpięte nad prezbiterium i nawami (z lat 1618-1630) są bogato dekorowane sztukateriami o motywach geometrycznych, figuralnych i roślinnych.

Spis treści

Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia NMP w Białymstoku	1
Kościół św. Rocha w Białymstoku	5
Cerkiew pw. Świętego Ducha w Białymstoku	9
Cerkiew na Świętej Górze Grabarka	13
Meczet tatarski w Kruszynianach	17
Meczet w Bohonikach	21
Klasztor Dominikanów w Sejnach	25
Wielka Synagoga w Tykocinie	29
Muzeum Romantyzmu w Opinogórze	33
Zamek Królewski w Warszawie	37
Kolumna Zygmunta w Warszawie	41
Warszawska Syrenka	45

Kościół św. Jakuba w Warszawie	49
Pałac Szustra w Warszawie	53
Sobór metropolitalny Świętej Równej Apostołom Marii Magdaleny (cerkiew) w Warszawie	57
Pałac Krasińskich w Warszawie	61
Muzeum Powstania Warszawskiego	65
Pałac w Wilanowie (elewacja wschodnia)	69
Kaplica Matki Bożej Anielskiej w Laskach	73
Pomnik Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli	77
Muzeum Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli	79
Wizerunek Fryderyka Chopina	83
Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie	87
Pomnik Lotników Polskich w Oleśnie	91
	113

Pomnik Bojownikom o Polskość Śląska Opolskiego	95
Wieża Piastowska w Opolu	97
Zamek w Tułowicach	99
Zamek w Rogowie Opolskim	101
Kazimierz IV Jagiellończyk	105
Kościół Katedralny pw. Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasza Apostoła w Zamościu	109